

Huvudman
bildningsforvaltningen@katrineholm.se

2019-01-15
Dnr 400-2017:10219

Rektor
mikael.orning@katrineholm.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Katrineholms Tekniska
College 2 i Katrineholms kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

1. *I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
2. *I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
3. *I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
4. *I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 30 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Katrineholms Tekniska College 2 i Katrineholms kommun, ingår i denna granskning. När beslut är fattade för samtliga verksamheter, redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Katrineholms Tekniska College 2 den 23-24 oktober samt 26 oktober 2018. Det program som granskades var fordons- och transportprogrammet. Besöket genomfördes av Monica Axelsson och Anders Bengtsson. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektorn samt representanter för huvudmannen har genomförts.

Vid fordons- och transportprogrammet studerar 55 elever, varav 9 flickor och 46 pojkar. Åtta lärare undervisar på programmet. På skolenheten, med ytterligare tre nationella program, tjänstgör en utbildad studie- och yrkesvägledare på heltid. Studie- och yrkesvägledarna i kommunen är anställda på bildningsförvaltningen och har förvaltningschefen som närmaste chef.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att eleverna ges förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att rektorn inte tydliggjort och förankrat hur skolan gemensamt ska arbeta med studie- och yrkesvägledningen. Detta framkommer i intervjuer med rektorn och personal. Rektorn uttrycker också att lärarna nog inte är så medvetna om sitt uppdrag gällande studie- och yrkesvägledning men att om man beskriver uppdraget, så kan lärarna ge exempel på vägledning i sin undervisning. Ungefär detsamma uttrycks av studie- och yrkesvägledaren och av lärarna.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att de upplever att skolans studie- och yrkesvägledare är tillgänglig för dem, även om det bland de intervjuade eleverna varierar om man säger sig ha fått information om möjligheten att boka tid för individuella vägledningssamtal. Det ges goda möjligheter för studie- och yrkesvägledaren att kontinuerligt informera eleverna, till exempel inför inriktningsval. Detta sker klassvis på schemalagd tid med berörda elever. Yrkeslärarna uppger att de vid studie- och yrkesvägledarens informationstillfällen om exempelvis inriktningsvalet ibland deltar och bidrar med information om de olika inriktningarna. Eleverna säger att de är nöjda med dessa informationstillfällen.

Organisatoriska möjligheter för samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledare finns när det gäller enskilda elevärenden inom ramen för elevhälsoteamets arbete. Men det finns inga forum för planering och kompetensöverföring i frågor som gäller den vida studie- och yrkesvägledningen², inte heller för samverkan mellan yrkeslärare och lärare i de gymnasiegemensamma ämnena. Några av lärarna säger att det är en utmaning att

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. .

Skolverket (2013), *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

hitta tid. "Lärrollen håller på att urvattnas på grund av alla uppdrag som lärarna ansvarar för vid sidan av undervisningen".

Goda förutsättningar för samverkan med den aktuella branschen finns genom att lärarna har ett uppbyggt kontaktnät med branschen och med arbetsplatser för elevernas arbetsplatsförlagda lärande samt inom ramen för programråd och Teknik College. Både rektorn och berörd personal uppger att den externa samverkan huvudsakligen fungerar väl.

När det gäller personalens kompetensutveckling inom området studie- och yrkesvägledning, har studie- och yrkesvägledaren tagit del av olika insatser men inte lärarna. Rektorn uppger att skolan hittills inte haft fokus på studie- och yrkesvägledning och att det inte ordnats någon kompetensutveckling inom detta område för lärarna på fordons- och transportprogrammet. Lärarna uttrycker att de har behov av kompetensutveckling för att kunna arbeta med studie- och yrkesvägledning i undervisningen.

Skolans arbete med studie- och yrkesvägledning ingår enligt rektorn inte i skolenhetens systematiska kvalitetsarbete. Det betyder att eftersom arbetet inte följs upp och utvärderas, saknar rektorn ett viktigt underlag för att kunna besluta om åtgärder för förbättringsarbete och utveckling, till exempel kompetensutveckling.

Av granskningen framgår att undervisningen inte planeras utifrån ett medvetet perspektiv om studie- och yrkesvägledning. Lärarna uttrycker att när eleverna kommer till dem har de redan valt program och vet vad de vill, och att det därför känns konstigt att de ska arbeta med studie- och yrkesvägledning. "Nu när ni frågar så inser vi att vi arbetar en hel del med studie- och yrkesvägledning utan att tänka på det", sägs i en av lärarintervjuerna. Lärarna säger också att det är självklart för dem att arbeta för att eleverna ska bli anställningsbara.

Lärarna ger några exempel på studie- och yrkesvägledning i undervisningen. I årskurs ett ges en kurs som handlar om fordonsbranschens villkor och arbetsliv som ger yrkeslärarna tillfälle att undervisa eleverna om de olika inriktningarna inför valet till årskurs två. Detta kombineras med studiebesök, berättar lärarna. Av intervjuer med eleverna framgår dock att de önskat mer information om de olika inriktningarna och framförallt fler studiebesök. Eleverna tror att det hade kunnat påverka deras val eller att de hade känt sig mer säkra på sina val. I årskurs ett fick de göra ett gemensamt studiebesök. Enligt lärarna ska eleverna göra flera studiebesök, men "det tappades bort" förra läsåret. I årskurs två sker enligt lärarna inte så mycket studie- och yrkesvägledning utöver att eleverna får åka på en SACO-mässa. Yrkeslärarna deltar men förbereder inte och följer inte upp besöket. Enligt lärarna upplever eleverna inte att "detta besök varit något för dem".

Från och med årskurs två arbetar lärarna med elevernas arbetsplatsförlagda lärande (APL). I vilken omfattning detta förbereds och följs upp varierar mellan lärarna. Eleverna uppfattar inte att de fått någon återkoppling från lärarna om hur det fungerat för dem under APL-perioden. Enligt rektor ska eleverna föra en digital loggbok under APL, som lärarna ger återkoppling i, och av lärarintervjuer framgår att en av lärarna använder sig av

detta arbetssätt. I årskurs tre pratar yrkeslärarna med eleverna om olika vägar i yrkeslivet och om yrkeshögskolan. Det sker i undervisningen och på mentorstid. Lärarna uppger också att tidigare elever kan få komma och berätta om sina erfarenheter från yrkeslivet. När det gäller elevernas möjlighet att diskutera sina framtida val av yrken och studier, sker det enligt lärarna spontant och självklart men inte som en planerad del av undervisningen.

De intervjuade lärare som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen beskriver olika exempel på så kallad infärgning i undervisningen, som inom ämnet idrott och hälsa kan handla om ergonomi i arbetslivet. I ämnet samhällskunskap tas upp sociologiska aspekter på val av yrke och studier. Läraren i engelska berättar att eleverna får för- och efterrättas besöket på SACO-mässan och vidare att eleverna får skriva sitt CV på engelska.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid fordons- och transportprogrammet vid Katrineholms Tekniska College 2 i viss omfattning tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen. Granskningen visar att det finns inslag i undervisningen vid fordons- och transportprogrammet som kan ses som studie- och yrkesvägledning men att det huvudsakligen inte sker på ett medvetet och planerat sätt. Granskningen visar också att flera viktiga förutsättningar för arbetet saknas, till exempel en tydlig arbetsfördelning och former för personalens samverkan. Detta riskerar att påverka både elevernas tillgång till den vida studie- och yrkesvägledningen och kvaliteten på arbetet. Tillfälligheter kan avgöra. I vilken utsträckning eleverna ges studie- och yrkesvägledning i undervisningen, kan bero på vilken lärare man har. Skolinspektionen kan konstatera att för att eleverna ska få sammanhang och kontinuitet i studie- och yrkesvägledningen, och medvetet kunna koppla den till sina framtida studie- och yrkesval, behöver arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen utvecklas.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på fordons- och transportprogrammet. I detta ingår att se till att tillräckliga förutsättningar för arbetet skapas avseende bland annat kompetensutveckling, former för samverkan och systematiskt kvalitetsarbete.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.³ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Granskningen visar att rektorn och lärare har en bild av elevernas studiesituation, och i viss mån även av deras framtidsplaner, men att denna bild sällan används för att analysera deras behov av studie- och yrkesvägledning.

Rektorn berättar att man på fordons- och transportprogrammet vänt en negativ trend och att andelen elever som avbryter sina studier på programmet har minskat. Men enligt rektor är det fortfarande en stor andel elever som avbryter sina studier. Dessutom är meritpoängen för de elever som antas till programmet förhållandevis låga. Dessa omständigheter har enligt rektor ännu inte kopplats till elevernas behov av studie- och yrkesvägledning. Lärare och studie- och yrkesvägledare uppger att man på skolan följer upp eleverna och deras resultat men att det inte kopplas till just skolans arbete med studie- och yrkesvägledning.

Lärarna uppger att de har en öppen dialog med eleverna och att vid utvecklingssamtal kan frågor om elevernas framtidsplaner tas upp, även om det inte är ett uttalat uppdrag att det ska göras. Informationen som lärarna får vid utvecklingssamtalen används för att de ska kunna anpassa undervisningen efter elevernas behov, men sällan med en tydlig koppling till behovet av studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Av intervju med elever framgår att de inte tror att lärarna vet så mycket om deras mål och ambitioner inför framtiden, utöver att valet av inriktning indikerar ett intresse. Eleverna som valt inriktningen transport uttrycker att de utgör en liten grupp elever och att lärarna därför vet "lite mer om hur vi tänker". Av lärar- och elevintervjuer framgår att eleverna inte kan välja APL-plats på fordons- och transportprogrammet utan att de av lärarna blir tilldelade arbetsplatser, som ligger så nära hemmet som möjligt.

Lärarna berättar att vid utvecklingssamtalen, som leds av eleverna själva, ges eleverna möjlighet att reflektera över sin studiesituation. Även frågor om hur eleverna upplevt APL kan tas upp. Eleverna säger att samtalen med lärare oftast handlar om "här och nu" och hur det går i undervisningen, inte så mycket om vad de kan behöva utveckla kopplat till deras framtida planer för studier och arbete. Enligt studie- och yrkesvägledaren är framtidsplaner och elevernas självkänedom en självklar del i de vägledningssamtal som hon har med elever.

³ Se fotnot 1

Rektorn informerar om en satsning, kallad 7-20, som innebär arbete med elevernas motivation och framtidsbilder, genom samtal med eleverna om deras självbild och framtidsdrömmar. Avsikten är att studie- och yrkesvägledaren och kurator, som genomgått kompetensutveckling inom 7-20, ska arbeta tillsammans med lärarna i detta projekt framöver. Enligt studie- och yrkesvägledaren kan man kanske se satsningen som en vägledningsinsats för att stärka eleverna. Av intervjuer med lärarna framgår att projektet ännu inte är implementerat bland lärarna. Skolinspektionen konstaterar att projektet 7-20 kan vara ett bra stöd för lärarna i det fortsatta arbetet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och berörd personal inte säkerställer att den vida studie- och vägledningen utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på fordons- och transportprogrammet analyseras inte. En tydlig bild av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan av rektorn behöva sättas i relation till exempelvis hur mycket resurser som avsätts, men också till frågor om schemaläggning, förutsättningar för planering och samverkan liksom insatser av studie- och yrkesvägledaren. För lärarna är det viktigt att ha en tydlig bild av elevernas behov, för att kunna planera undervisningen så att den kontinuerligt anpassas till elevernas behov av att kunna hantera frågor kring val av framtida studier och yrken.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning behöver analyseras, för att rektor ska kunna säkerställa de organisatoriska förutsättningar som behövs för lärarnas arbete med studie- och yrkesvägledning. Rektorn behöver också se till att lärarna kontinuerligt identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och anpassar undervisningen utifrån detta.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁴ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Av granskningen framgår att arbetet med att vidga perspektiv och motverka begränsningar i elevers val av studier och yrken inte är något tydligt inslag i undervisningen och att det inte finns riktlinjer för skolans arbete med detta.

Rektorn och lärare uppger att detta område inte varit föremål för specifika insatser, till exempel kompetensutveckling, utöver det värdegrundsarbete som görs på skolan. På fråga om rektor anser att lärarna i tillräcklig omfattning arbetar med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i framtida studie- och yrkesval, svarar rektor att det kan vara ett utvecklingsområde. Studie- och yrkesvägledaren berättar att flickor trivs och stannar kvar på fordons- och transportprogrammet men att det inte gjorts någon analys av hur elever väljer exempelvis inriktning utifrån kön. Enligt intervju med huvudmannens representanter har rektorn på Katrineholms Tekniska College 2 arbetat mycket med värdegrundsfrågor, eftersom det tidigare funnits en "machokultur" på fordons- och transportprogrammet. Huvudmannen berättar att man på huvudmannanivå genomfört utbildning i bland annat HBTQ och genus för skolornas personal.

Eleverna berättar att lärarna vill att flickor deltar vid öppet hus för årskurs nio och presenterar fordons- och transportprogrammet "för att visa att man kan läsa på det programmet även som tjej". Även övriga intervjuer bekräftar att skolan medvetet synliggör flickor i marknadsföringen av fordons- och transportprogrammet. Eleverna uppger att flickor inte blir särbehandlade på programmet. Några elever upplever att det på skolan finns elever från andra program som "tittar snett på en när man som tjej går i arbetskläder", men att det inte är något som tas upp i undervisningen. Eleverna säger att de är medvetna om att det som kvinna kan vara svårt att arbeta i ett mansdominerat yrke men att de inte pratat om det i undervisningen "utan bara med varandra". De upplever inte att lärarna eller studie- och yrkesvägledaren utmanat dem i deras föreställningar om hur normer och strukturer i samhället kan påverka studie- och yrkesval och säger sig inte ha fått frågor om sina egna val. I sammanhanget kan nämnas att flickor på programmet vanligen inte väljer inriktning personbil, de flesta väljer transportinriktningen.

Just på transportinriktningen deltar eleverna i informationsdagar där företag, arbetsförmedlingen och Transportfackens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd samverkar för att marknadsföra transportbranschen bland vuxna. Eleverna får då ta del av information om branschen men de får också berätta för vuxna om vad det innebär att arbeta med

⁴ Se fotnot 1

transport. Av lärarintervju framgår att denna satsning ger de kvinnliga eleverna möjlighet att stärkas i sitt yrkesval men också att få en vidgad bild av sina framtida yrkesmöjligheter.

När det gäller arbetet i övrigt med att vidga elevernas perspektiv, uppger några av lärarna att de tar upp sådana frågor i mentorssamtalen men inte i undervisningen. Vidare uppger lärarna att skolan har rutiner för arbetet med värdegrundsfrågor och mot diskriminering. Yrkeslärarna berättar att de i undervisningen försöker synliggöra de olika branscherna och ordna studiebesök samt att det i några fall inneburit att elever ändrat sina val av inriktning. På fråga till lärarna hur de utmanar eleverna i deras föreställningar säger lärarna att de kanske gör det omedvetet, till exempel genom att berätta om hur de själva tänker utifrån sina egna erfarenheter. Rektorn säger att hans uppfattning är att lärarna arbetar med värdegrundsfrågor och att de undervisar om arbetsmarknaden. Vidare att han inte har någon uppfattning om vad undervisningen leder till, om den till exempel påverkar flickors val eller inte.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i viss omfattning ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden men att det saknas ett medvetet och strukturerat arbete för att, inom den vida studie- och yrkesvägledningen, vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval. Granskningen visar också att viktiga förutsättningar saknas, till exempel riktlinjer för arbetet och kompetensutveckling för lärarna. Därmed finns risk för att studie- och yrkesvägledningen inte i tillräcklig omfattning verkar kompensatoriskt och förmår vidga elevernas perspektiv, så att alla elever ges samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt följa upp lärarnas arbete med det aktuella området.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁵

Av granskningen framgår att huvudmannen år 2016 beslutade om en handlingsplan för studie- och yrkesvägledningen inom bildningsförvaltningen i Katrineholms kommun. Planen togs fram mot bakgrund av en kartläggning som genomfördes av kommunens studie- och yrkesvägledare.

Skolinspektionen har tagit del av handlingsplanen. Bland annat tydliggör den syfte och målsättning med skolornas arbete med både den vida och den snäva studie- och yrkesvägledningen. Hela skolans ansvar betonas. Vidare anges en ansvarsfördelning mellan rektorn, studie- och yrkesvägledare samt arbetslaget vad gäller samverkan med arbetslivet. Planen innehåller också en aktivitetsplan med förslag på olika aktiviteter att genomföra i de olika skolformerna.

Av intervju med huvudmannens representanter framgår att handlingsplanen är tänkt att vara huvudmannens instrument för att konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för skolenheterna. Tanken är att på respektive skolenhet ska det finnas en plan som "färgas" av rektor och studie- och yrkesvägledaren.

Under våren 2018 gjordes en utvärdering i rektorsgruppen. Huvudmannen konstaterade då att planen "inte är så känd" och att få rektorer och lärare arbetar utifrån den. Detta bekräftas också av Skolinspektionens intervjuer med rektor och lärare på Katrineholms Tekniska College 2. Dock är det huvudmannens uppfattning att lärarna arbetar mycket med studie- och yrkesvägledning "men de vet inte om att de gör det".

På fråga om samverkan mellan fordons- och transportprogrammet och arbetslivet uppger huvudmannens representanter att det på Katrineholms Tekniska College finns en verksamhetsplan, där det tydligt anges hur samarbetet mellan skola och arbetsliv ska fungera. Vidare berättar man att det finns ett programråd för fordons- och transportprogrammet och huvudmannens uppfattning är att detta programråd fungerar väl.

Huvudmannens representanter uppger att det finns ett forum för samverkan mellan kommunens studie- och yrkesvägledare. Dessa är anställda på förvaltningen och har förvaltningschefen som närmaste chef. Gruppen träffas en gång per vecka och tar upp frågor som rör studie- och yrkesvägledning. Utifrån vad som diskuterats på dessa möten kan huvudmannens vidta vissa åtgärder. Som exempel nämns att huvudmannen tagit bort

⁵ Se fotnot 1

delar av det generella uppdraget för studie- och yrkesvägledarna för att de ska kunna fokusera på de enskilda eleverna. Denna åtgärd har inte nämnts i Skolinspektionens intervjuer med rektor och studie- och yrkesvägledare.

Granskningen visar att det inte sker någon dokumenterad uppföljning av skolornas arbete med studie- och yrkesvägledning. Av intervju med huvudmannens representanter framgår att hittills har studie- och yrkesvägledningen inte varit "en aktiv del" i det systematiska kvalitetsarbetet men att huvudmannen planerar att området ska tas med. Av verksamhetsredogörelse från huvudmannen som Skolinspektionen begärt inför granskningen, framgår att i de kvalitetsdialoger som sker mellan förvaltning och rektorer, omfattar rektors redovisning även de insatser som under året skett inom studie- och yrkesvägledningen. Rektorn uppger dock att han inte har fått några frågor om skolans arbete med studie- och yrkesvägledning.

När det gäller huvudmannens resursfördelning för studie- och yrkesvägledning uppger huvudmannen att resurs för studie- och yrkesvägledare utgår från antalet elever på respektive skola. Det är huvudmannens uppfattning att resurstilldelningen är tillräcklig för fordons- och transportprogrammet. I Skolinspektionens intervjuer med rektorn, personal och elever bekräftas detta. Men rektorn samt studie- och yrkesvägledare uppger att om studie- och yrkesvägledaren skulle vara mer aktiv i arbetet med den vida studie- och yrkesvägledningen, är resursen för liten. Någon kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning har inte gjorts utöver den som ligger till grund för huvudmannens handlingsplan. Skolinspektionen har efterfrågat denna kartläggning men huvudmannen har inte funnit den i dokumenterad form.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen i viss omfattning ger rektorn förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Huvudmannen har tagit fram och beslutat om en handlingsplan för skolornas arbete med studie- och yrkesvägledning. Dock visar granskningen att planen inte är känd och implementerad bland rektorer och lärare, inte heller på fordons- och transportprogrammet på Katrineholms Tekniska College. Vidare bedömer Skolinspektionen att huvudmannen inte på ett systematiskt sätt följer upp skolenheternas arbete med studie- och yrkesvägledning, vare sig i snäv eller vid bemärkelse. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kartläggs inte. Sammantaget betyder det att huvudmannen saknar underlag för bedömning av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på skolenheterna och vilka förutsättningar som eventuellt kan saknas, till exempel vad gäller resursfördelning och personalens kompetensutveckling.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att implementera huvudmannens planer för arbetet och följa upp arbetet samt regelbundet ta reda på om elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 15 augusti 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de fyra identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Monica Axelsson

Föredragande
Signerat av: Monica Axelsson

X Roland Fallström

Belutsfattare
Signerat av: Roland Fallström

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkännet och förmåga till studieplanering,
- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,

- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,
- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]
- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,

- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,
- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar

samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,

- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer, vilka använts i granskningen.⁶

⁶ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm: 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:

Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på fordons- och transportprogrammet. I detta ingår att se till att tillräckliga förutsättningar för arbetet skapas avseende bland annat kompetensutveckling, former för samverkan och systematiskt kvalitetsarbete.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:

Rektorn behöver se till att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning behöver analyseras, för att rektor ska kunna säkerställa de organisatoriska förutsättningar som behövs för lärarnas arbete med studie- och yrkesvägledning. Rektor behöver också se till att lärarna kontinuerligt identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och anpassar undervisningen utifrån detta.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:

Rektorn behöver tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektor behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt följa upp lärarnas arbete med det aktuella området.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:

Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att implementera huvudmannens planer för arbetet och följa upp arbetet samt regelbundet ta reda på om elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: